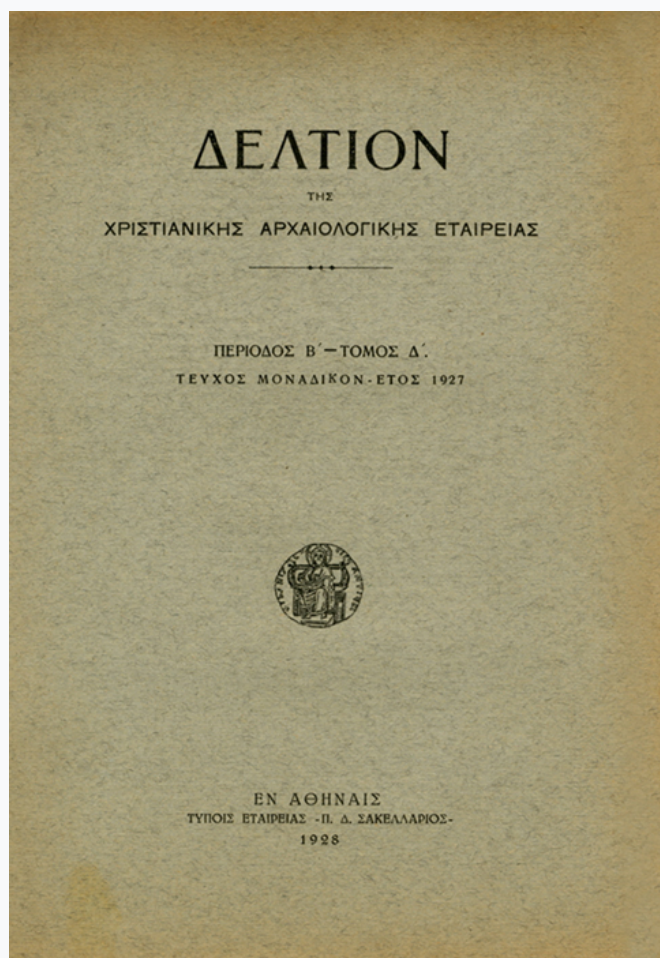

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1928)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1927), Περίοδος Β'

Από την μεσαιωνικήν διαπόμπευσιν

Φαίδων ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

doi: [10.12681/dchae.1336](https://doi.org/10.12681/dchae.1336)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ Φ. (2013). Από την μεσαιωνικήν διαπόμπευσιν. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4, 62–66. <https://doi.org/10.12681/dchae.1336>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Από την μεσαιωνικήν διαπόμπευσιν

Φαίδων ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1927), Περίοδος Β' • Σελ. 62-66

ΑΘΗΝΑ 1928

ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΝ ΔΙΑΠΟΜΠΕΥΣΙΝ

Σήμερον οἱ Καρπάθιοι, ἵνα δηλώσωσιν ὅτι γυνή τις δεινῶς ὕβρισεν ἑτέραν, λέγουσι παροιμιωδῶς· «εἶπέ της τῆς πέτρας τ'ἀναγέλοια».

Ἐν τῇ φράσει ὑπόκειται ἀσφαλῶς παλαιότερον ἔθιμον· ποῖον ὅμως ἦτο τοῦτο;

Ἡ ἀνέυρεσις τοῦ ἔθιμου, ὅπερ σήμερον ἔχει ἐκλείπει, θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἂν μὴ τὰ ἐξῆς μᾶς παρέδιδεν ὁ Πλούταρχος.

Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον ἡ συλληφθεῖσα ὡς μοιχευομένη ὥδηγεῖτο εἰς τὴν ἀγορὰν ἔνθα, ἵνα γίνῃ περίοπτος, ἀνεβιβάζετο ἐπὶ λίθου· ἔπειτα ἐπιβαίνουσα ὄνου περιύγετο ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ ἐπανεφέρετο εἰς τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ λίθον. Ἐκτοτε ἐθεωρεῖτο ἄτιμος, ὀνομαζομένη ὀνοβάτις¹⁾.

Τὸ ἔθιμον μᾶς παραδίδει ὁ Πλούταρχος ὡς ἐπιχωριῶζον ἐν Κύμῃ, ἢ νῦν ὅμως ἐν Καρπάθῳ σφραζομένη φράσις, ἀφ' οὗ τ'ἀναγέλοια τῆς πέτρας εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἐμπαιγμοὶ οἱ ἐκτοξευόμενοι κατὰ τῆς μοιχαλίδος τῆς καθημένης ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ λίθου, μᾶς δίδει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τοῦτο εἶχεν εὐρύτεραν διάδοσιν, θὰ ὑφίστατο δὲ καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, μ' ὅλον ὅτι οὐδεμία περὶ αὐτοῦ μεσαιωνικὴ μαρτυρία διεσώθη.

Πρῶτος συγγραφεὺς τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, ὁ Ι. Μαλάλας, ἐν τῷ Χρονικῷ του ἐπανειλημμένως καὶ ἔπειτα κείμενον ἀγιολογικὸν τοῦ Ζ' ἀναφέρουσι τὸ ρῆμα *περιβωμίζω*²⁾ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ περιάγω δια-

¹⁾ *Πλουτάρχου*, Κεφαλαίων καταγραφή Ἑλλην. 2 σ. 291. Πρβ. καὶ *Ν. Πολίτου*, Ὑβριστικά σχήματα ἐν Λαογραφίᾳ τόμ. Δ' σ. 628.

²⁾ Μηνὶ Ἰουνίῳ, Ἰνδικτιῶνι τῇ αὐτῇ, συσχεθέντες Ἑλληνες *περιβωμίσθησαν* καὶ τὰ βιβλία αὐτῶν κατεκαύθη. *Ι. Μαλάλας*, Χρον. 491.8. Βλπ. καὶ σ. 451.21, 473.11. Εἰπέ ὅτι ἐσυλήθη (ὅτι σὲ ἔκλεψαν) ἵνα *περιβωμισθῶσιν* (οἱ κλέπται). Διήγησις τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου (*Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως*, *Varia Graeca Sacra* 23.14). Τὸ ὑπὸ τοῦ Μαλάλα ἐπ' ἰσης (451.21) ἀναφερόμενον *περιεβωμίσθησαν* νομίζω ὅτι εἶναι τὸ *περιεβωμίσθησαν*, μετ' ἀνεπτυγμένου ἐρρίνου.

πομπεύων. Τὸ ρῆμα τοῦτο, ὅπερ κακῶς διορθοῦται ὑπὸ τοῦ L. Dindorf εἰς περιπομπεύω, ¹⁾ κάλλιστα ἐσχηματισμένον καὶ ὀφεῖλον νὰ εἰσαχθῇ εἰς πάντα τὰ λεξικά τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, δημωδῶς δὲ λεγόμενον κατὰ τὸν μεσαῖωνα, ὥς δεικνύει ἡ μινεία αὐτοῦ ἐν κεκλιμένῳ λαϊκοῦ, ²⁾ ἐσήμαινε, φυσικά, κυρίως περιάγω περὶ βωμόν.

Ἀλλὰ τίνα σχέσιν ἔχει ὁ βωμὸς πρὸς τὴν διαπόμπεισιν;

Τὴν ἀπορίαν ἡμῶν λύει καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Πλούταρχος πληροφορῶν ὅτι ἐν Λακεδαιμόνι ὁ ἔνοχος ἐγκλήματος ἡναγκάζετο νὰ περιφέρεται περὶ ἓνα τῶν ἐν τῇ πόλει βωμῶν ἄδων εἰς ἑαυτὸν πεποιημένον ψόγον ³⁾.

Καὶ ἐνταῦθα πάλιν παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἔθιμον παραδίδεται μὲν ὡς Σπαρτιατικόν, πάντως ὁμοῦς θὰ ἐπεχωρίαζε καὶ ἀλλαχοῦ, ἀφ' οὗ ἐσώθη μετὰ τοῦ σχετικοῦ ὀνόματος καὶ κατὰ τὸν μεσαῖωνα.

B'.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων ἐδείχθη τὸ καὶ ἄλλοτε τοις ἑσθὲν, ὅτι δῆλα δὴ ἡ μεσαιωνικὴ καὶ σημερινὴ ἡμῶν γλῶσσα διασφίζει ἔθιμα παλαιά, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξίν ἢ σπανίως ἢ οὐδόλως μνημονεύουσιν αἱ εἰς ἡμᾶς γνωστὰ γραπτὰ πηγαι.

Δι' ὅσων νῦν μέλλω νὰ γράψω τοῦτο προτίθεται νὰ δείξω, ὅτι οἱ μεσαιωνικοὶ Ἕλληνες διαπομπεύοντες, ἀφ' οὗ ἡ διαπόμπεισις ἦτο ποινή, καὶ μάλιστα προσθήκη εἰς ἀποφασισθεῖσαν ποινήν, ἢ ἐπύρρον τὰ μέλη ἐκεῖνα τοῦ σώματος τοῦ διαπομπευομένου, ἅτινα προσεκάλεσαν τὸ δι' ὃ οὗτος διεπομπεύετο ἐγκλημα, ἢ τὸν ἡνάγκαζον νὰ φέρῃ τὰ ἀντικείμενα ἐκεῖνα, ἅτινα ἀμεσώτατα ἐσχετίζοντο πρὸς τὸ τὴν διαπόμπεισιν προκαλέσαν ἐγκλημα.

Τὰ ἐπόμενα παραδείγματα θὰ καταστήσωσι τὸ πρᾶγμα σαφέστερον.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπειράκις διεπομπεύθησαν Χριστιανοὶ προτοῦ τὸν μαρτυρικὸν ὑποστῶσι θάνατον.

¹⁾ I. Μαλάλα, *Εὐθ. ἀν 451.19.

²⁾ Ἡ λέξις βωμὸς σφίζεται καὶ νῦν δημωδῶς πολλαχοῦ ὡς λ. χ. ἐν Κυνουρίᾳ, Λακεδαιμόνι. Ἀρχαδίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ, δηλοῦσα τὸν σωφὸν λίθον ἢ ἄλλων πραγμάτων, σημασίᾳ, ἣν πιστοποιεῖ τὸ πρῶτον Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς γράφων (Ρωμ. Ἀρχαιολ. 10.4) «οἱ δὲ συμφοροῦντες φακέλλους φρυγάνων καὶ παρὰ τοῖς ἀποτόμοις τῆς πέτρας βωμοὺς ἐγείροντες ὑψηλοῦς, ὑψηπτον».

³⁾ Πλούταρχον, Τὰ παλαιὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιτηδεύματα 9 σ. 237. Ν. Πολίτου, Ὑβριστικά σχήματα ἐν Λαογραφίᾳ τόμ. Δ'. σ. 628.

Ἐπειδὴ δὲ αἰτία τῆς διαπομπεύσεως ἦτο ἡ πίστις αὐτῶν εἰς τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ περιεχόμενα διδάγματα, διὰ τοῦτο περιάγοντες τοὺς ἐκρέμων ἀπὸ τοῦ τραχήλου καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Ἴδου τί ἀναγινώσκουμεν περὶ τοῦ μάρτυρος Εὐπλου ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντος: «Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος (Καλβισιανὸς) ἐκέλευσε δεθῆναι τὸν μακάριον Εὐπλον καὶ τὸ μέγα ἄχραντον Εὐαγγέλιον δεθῆναι ἐπὶ τὸν τραχήλον αὐτοῦ καὶ ὥς ἐπὶ ἐμπαίγματος ἀπάγεσθαι αὐτὸν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ»¹⁾.

Ὑπῆρχεν ἀρχαῖον ἔθιμον ἐκ Θουρίων τῆς κάτω Ἰταλίας μνημονεύμενον, καθ' ὃ οἱ λιποτάκται ἢ οἱ μὴ ἀναλαβόντες ὑπὲρ πατρίδος τὰ ὄπλα, οἱ ἀποβαλόντες δηλαδὴ τὴν ἀνδρείαν ἀρετὴν καὶ γυναῖκες τὴν ψυχὴν ἀποδειχθέντες, ἠναγκάζοντο γυναικεῖα φοροῦντες νὰ κάθηνται ἐπὶ τρυήμερον ἐν τῇ ἀγορᾷ²⁾.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ἐπεκράτει εὐρύτατα, ὥς δεικνύουσι τὰ κατὰ τὸν μεσαῖωνα συμβαίνοντα,³⁾ οἱ δειλοὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους διεπομπεύοντο γυναικεῖα φοροῦντες. Οὕτως ὁ Ἰουλιανὸς εἰς ἱππεῖς δειλιάσαντας «τὴν μὲν ἀπὸ τῶν νόμων ὥρισμένην τιμωρίαν αὐτοῖς οὐκ ἐπέθηκεν, ἀμφιέσας δὲ ἐσθῆτι γυναικεῖα διὰ τοῦ στρατοπέδου περιύγαγεν ἐπ' ἐξαγωγῇ στρατιώταις ἀνδράσι χαλεπωτέραν θανάτου τὴν τοιαύτην τιμωρίαν καὶ ποινὴν ἡγησάμενος»⁴⁾.

Κατὰ τὸν I. Κίνναμον (Ἱστορ. 12.9.) ἐπὶ Ἰωάννου Κομνηνοῦ «Σέρβιοι ἔθνος Δαλματικὸν εἰς ἀποστασίαν ἰδόντες τὸ Ράσον κατεστρέψαντο φρούριον, οὗ δὴ ἔνεκα καὶ Κριτόπλον βασιλεὺς ἀμυνόμενος, ὃς τὴν τοῦ φυλακτηρίου τοῦδε ἐπετρέψατο τήρησιν γυναικεῖαν ἐνδεδουκῶτα στολῇν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἦγεν ὄνῳ ἔποχον».

Κατὰ δὲ τὸν Νικήταν Χωνιάτην (Χρον. Διηγ. 256.7) ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς Ἀνδρόνικον τὸν Ἀγγελον φεγγόντα ἐν συμπλοκῇ πρὸς τοὺς

¹⁾ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μάρτυρος Εὐπλου. Migne, P. G. 115. 528 β.

²⁾ Βλέπε Ν. Πολίτου, "Ενθ' ἀν. σ. 628.

³⁾ Ἐντελῶς σύμφωνοι πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ μεσαιωνικὴν ἀντίληψιν εἶναι καὶ οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως (στίχ. 3980 ἐξ.)

κι' ἤθελεν εἰσταῖν ἄσκημον, κατηγορία 'ς τὸν κόσμον

ἀφ' ὧν στρατιῶτες εἴμεσταν νὰ φύγωμεν ὥς γυναῖκες.

Σήμερον ἐν Ἰωαννίνοις «μ' ἤρεε γυναῖκα» σημαίνει μὲ εὖρεν ἄσπλον καὶ ἀνίκανον νὰ ὑπερασπίσω ἐμαυτόν.

⁴⁾ Ζωσίμ. Ἱστορ. 126.8.

Τούρκους «ἐγγὺς ἦλθε τοῦ διὰ τῶν ἀμφόδων τῆς πόλεως ἐκφανλίσαι γυναικεῖαν στολὴν περικείμενον»¹⁾).

Καὶ τὸ ἐπὶ Τουρκοκρατίας δὲ καὶ μέχρι ἐσχάτων ἐπικρατοῦν ἔθιμον, ὅπερ καὶ μεσαιωνικὸν ἦτο, καθ' ὃ ἀπὸ τῶν ὤμων τοῦ πομπευόμενου κλέπτου ἀνηρτῶντο τὰ κλοπιμαῖα, εἰς τὴν ἀνωτέρω ὑπάγεται κατηγορίαν, τῆς αὐτῆς δ' ἀντιλήψεως ἀπόρροια εἶναι καὶ ὅσα ἐπὶ τὸ σκοπτικώτερον γράφει ὁ Μιχ. Ψελλός,²⁾ ὅστις προτείνει νὰ διαπομπευθῇ ὁ μέθυσος καλόγηρος Ἰάκωβος, ἀφ' οὗ κρεμασθῶσιν ἐκ τῶν ὤμων τοὶ ἄσκοι οἶνον.

Διαπόμπευσιν ἐγκληματίσαντος μὲ τὸ ὄργανον τοῦ ἐγκλήματος ἀνὰ χειρὰς εὗρισκομεν μνημονευομένην ἐν ταῖς Ἀσίζαις τῆς Κύπρου,³⁾ ἔνθα λέγεται ὅτι τὸν πυρπολήσαντα οἰκίαν «ἐντέχεται νὰ τὸν κάψουν, ἀφ' οὗ κενεντιστῇ»⁴⁾ εἰς ὅλην τὴν πόλιν ἐκείνην, ὃ δαυλὸς τοῦ πυρὸς εἰς τὰς χειρὰς του».

Ἐν ταῖς Ἀσίζαις τῆς Κύπρου, αἵτινες περιέχουσι πολλὰ ἐντόπια Κυπριακὰ ἔθιμα ὑπὸ τῶν Γάλλων κατακτητῶν εἰς τὴν Κυπριακὴν νομοθεσίαν τῶν εἰσαχθέντα, ὡς δεικνύει πασιφανῶς ἡ ὑπαρξὶς ὁμοίων ἐθίμων ἐν τε τῇ Γαλλοκρατουμένῃ νήσῳ καὶ ἐν ἄλλαις Βυζαντιναῖς χώραις,⁵⁾ ὁ ἱατρὸς ὁ ποιήσας ἐσφαλμένην ἀνάλυσιν τῶν οὕρων καὶ ἀποχωρημάτων τοῦ ἀσθενοῦς τῶν ἐντὸς καρούρας, τουτέστι νυκτερινοῦ δοχείου, περιεχομένων καὶ γενόμενος οὕτως αἷτιος τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐντέχεται νὰ τὸν παίρνουν διαλαλῶντα μὲ μίαν καρούραν εἰς τὸ χέριν του καὶ νὰ τὸν γυρίσουν τὴν χώραν ὅτι τοῦτο ἐνὶ δίκαιον, διὰ νὰ φοβερίσουν τοὺς ἑτέρους ἱατροὺς⁶⁾).

¹⁾ Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διαπομπεύσεως ἦτο καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐν χρήσει. Ὁ Ἀγαρηνὸς ἄρχων Μουχούμετ κατὰ τὸν *Νικηφόρον Βρυέννιον* (Ἱστορ. 28.17) «τοὺς τὸν κίνδυνον ἀποδράσαντας στρατιώτας θριαμβεύσειν ἠπέλιψε γυναικεῖας περιβεβλημένους στολὰς».

²⁾ Βλ. *Κ. Σάθα*, Μεσ. βιβλ. 5.181.

³⁾ Α. σξζ'. *Κ. Σάθα*, Μεσ. βιβλ. 6.223.6

⁴⁾ Τὸ ῥῆμα τοῦτο ὡς *γεβεντίζω* καὶ *κεβεντίζω* ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν συγγραφέων μνημονευόμενον εἶναι ξενικῆς προελεύσεως καὶ σημαίνει κυρίως διαλαλῶ. Ἐν ταῖς Ἀσίζαις τῆς Κύπρου (Β. σ. ζ'. δ'. *Κ. Σάθα*, Μεσ. βιβλ. 16.487.11) λέγεται σαφῶς «ἐντέχεται νὰ ἐνὶ κενεντισμένος, ἦγουν διαλαλημένος εἰς τὴν χώραν» Πβ. καὶ *Νικ. Χωνιάτου*, Χρον. Διηγ. 790.28. Τὸ δὲ μέγιστον δευτέρον ἐγυβέντιζε μὴ τολμῆσαι τινα. Ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν διαπόμπευσιν διελαλεῖτο καὶ τὸ ἐγκλημα τοῦ διαπομπευομένου.

⁵⁾ Ὅρα τὴν ἐν Κύπρῳ καὶ πολλαχοῦ τῶν Βυζαντινῶν χωρῶν ὁμοιότητα τῆς ποινῆς τῆς εἰς τὸν παρθενοφθόρον ἐπιβαλλομένης, περὶ ἧς κατωτέρω.

⁶⁾ Α. σκζ'. (*Κ. Σάθα*, Μεσ. βιβλ. 6.185.11.)

Τὸ ἐλάττωμα τῆς κυβείας, κληρονομία παλαιά, ἦτο, δυστυχῶς, πολὺ διαδεδομένον καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν. Αἱ εἰς τοὺς *κοττιστάς* ὑπὸ τοῦ κράτους ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ καὶ τῆς ἐκκλησίας οἱ ἀφορισμοὶ δὲν ἴσχυσαν νὰ τὸ μετριάσωσιν ¹⁾).

Ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν πρόκειται νῦν ἐνταῦθα. Ἐκεῖνο ὅπερ, συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βραχείας μελέτης μου, θέλω νὰ τονίσω, εἶναι ὅτι οἱ κυβεύοντες διεπομπεύοντο, ἀφ' οὗ πρότερον ἀπεκόπτετο ἡ χεὶρ αὐτῶν ἢ τοὺς κύβους ρίπτουσα.

Ἰδοὺ τίνα σχετικὰ λέγει ὁ *I. Μαλάλας* (Χρον. 451.19) μνημονεύων τῆς παραβάσεως διατάγματος ἐκδοθέντος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀπαγορεύοντος τὸ κοττίζειν: «Ἐπειδὴ ἐν Βυζαντίῳ εὗρεθέντες τινὲς τῶν κοττιστῶν καὶ βλασφημίαις δειναῖς ἑαυτοὺς περιβαλόντες, χειροκοπηθέντες *περιεβωμύθησαν ἐν καμῖλοις*». Χειροκοπούμενος ἐπ' ἴσης ἐκεβεντίζετο, ἢτοι διεπομπεύετο, κατὰ τὰς Ἀσίζας, καὶ ἐκεῖνος, ὅστις ἔδιδε δυνατὸν κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἄλλου. Τότε «τὸ δίκαιον ὥριζε ὅτι *νὰ κόψουν τὸν γρόνθον τοῦ καὶ οὕτω νὰ τὸν κεβεντίσουν εἰς τὴν χώραν καὶ νὰ τὸν διώξουν ἔξω τῆς χώρας*» ²⁾).

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ πολλοὶ κατηγορηθέντες ὡς ἀρσενοκοῖται καὶ ἔνοχοι ἀποδειχθέντες ἐκκαλοκοπήθησαν καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐπαρχοῦ τῆς πόλεως Βίκτωρος διεπομπεύθησαν, ³⁾ ἢ ποινὴ δ' αὕτη φαίνεται ὅτι ἐφηρμοζέτο καὶ καθ' ὅλον τὸν μεσαῖωνα, ἀφ' οὗ κατὰ τὰ τέλη αὐτοῦ ἐν Κύπρῳ, κατὰ τὰς Ἀσίζας, τοῦ διαπαρθενεύσαντος κόρην «ἐντέχεται νὰ κόψουν τὴν βέργαν τοῦ σὺν πᾶσι τοῖς μορίοις αὐτοῦ καὶ ἐντέχεται νὰ τὸν διώξουν ἔξω τῆς γῆς ἐκεῖνης» ⁴⁾).

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ.

¹⁾ *M. Εὐστρατιάδου*, Περὶ τῆς χαρτοπαιξίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Περὶ τῶν κοττιστῶν, ἦτοι κυβιστῶν. Δελτ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρ. Περίοδ. Β'. τόμ. Γ'. σ. 3 ἐξ.

²⁾ Α'. ριη' καὶ Β'. σ'ζ'. (*K. Σάθα*, Μεσ. βιβλ. 6. 91.8 487.10).

³⁾ *Προκοπίου*, Ἀνέκδοτα 11.36., *I. Μαλάλας*, Χρον. 436.3.11, *Γ. Κεδρηνού*, Σύνοψ. ἱστορ. 1.645.17.

⁴⁾ Α'. ρκζ'. Β'. ρκδ'. (*K. Σάθα*, Μεσ. Βιβλ. 6.97.22 347.20).